

MEZINÁRODNÍ ZÁVAZKY ČESKÉ REPUBLIKY K ZAVEDENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB*

ZDENĚK KOPEČNÝ

Abstract: **International Obligations of the Czech Republic to Introduce Criminal Liability of Legal Persons**

This paper deals with the Czech Republic's commitments connected with the requirement to establish the criminal liability of legal persons, arising from international agreements and legislation of European Union. The author analyzes various international and European documents, and also evaluates the fulfillment of its obligations under these documents before and after the moment, when the Czech Republic adopted the law on criminal liability of legal persons and proceedings against them. Finally, chapter gives the summary of international documents and legal acts of the European Union, in which the requirement to establish the criminal liability of legal persons for signatory states or Member States is enshrined. The paper also reflects recent changes in Czech counter terrorism legislation and its concordance with the international obligations of the Czech Republic.

Keywords: legal person, criminal liability of legal persons, international treaty, international commitments, European Union, Council of Europe, organised crime, terrorism

Klíčová slova: právnická osoba, trestní odpovědnost právnických osob, mezinárodní smlouva, mezinárodní závazky, Evropská unie, Rada Evropy, organizovaný zločin, terorismus

DOI: 10.14712/23366478.2017.7

ÚVOD

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v České republice bylo a jistě stále je kontroverzním tématem nejen české a nejen odborné veřejnosti. Hlavním důvodem kritiky záměru zavedení trestní odpovědnosti korporací a přijetí příslušného zákona byla nadbytečnost a neopodstatněnost existence této deliktivní odpovědnosti vedle dosavadní, na tradicích kontinentální evropské právní kultury založené, trestní odpovědnosti osob fyzických. V rámci potřeby vysvětlit nutnost právní úpravy umožňující, aby mohly být trestně odpovědné i osoby nehmaterelné, fiktivní, byla a nadále je formu-

* Tento článek vznikl za podpory projektu Interní grantové agentury Univerzity Palackého v Olomouci č. IGA_PF_2015_029 Boj proti terorismu – stávající a nové prostředky.

lována odpověď s odkazem na mezinárodní závazky České republiky k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob vedle tradičně pojaté koncepce odpovědnosti fyzických osob za spáchané zaviněné trestné činy, na které byl dosavadní systém trestního práva postaven.

Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim předcházelo dlouhé období příprav a rozhodování, během kterého byla delikttní odpovědnost právnických osob uzákoněna ve většině států Evropské unie i mnohých států nečlenských¹ a to již od konce 70. let 20. století, kdy se v řadě mezinárodních právních, politických a vědeckých dokumentů objevuje požadavek, aby státy svým vnitrostátním právem sankcionovaly právnické osoby za jejich protiprávní jednání zejména v oblasti nejzávažnějších forem protispolečenské činnosti a umožnily mezinárodní spolupráci při jejich postihu v přeshraničních případech.² Přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim se Česká republika zařadila do proudu evropských států kontinentálního právního okruhu, které mají ve svých právních řádech zakotvenou trestní odpovědnost korporací³, a to konkrétně trestní odpovědnost právnických osob označovanou jako pravou.

Mezinárodními závazky lze rozumět jednak závazky České republiky vyplývající z mezinárodních smluv a dále povinnosti, kterými Českou republiku jakožto členským státem Evropského společenství potažmo Evropské unie zavazuje evropská unijní legislativa. Které konkrétní mezinárodněprávní dokumenty se pod obecným a často používaným označením „mezinárodními závazky“ skrývají a jak je to ve skutečnosti s jejich závazností a plněním z nich vyplývajících povinností, bude předmětem následujícího textu. Nejprve bude pozornost věnována mezinárodním smlouvám zavazující Českou republiku mimo rámec Evropské unie, následně pak evropským unijním předpisům, ze kterých požadavek na zavedení delikttní odpovědnosti právnických osob pramení a které ukládají členským státům v této souvislosti konkrétní povinnosti.

ZÁVAZKY PLYNOUCÍ PRO ČESKOU REPUBLIKU Z MEZINÁRODNÍCH SMLUV

Důvodová zpráva⁴ k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále také jako zákon) hovoří o třech mezinárodních smlouvách, kterými je Česká republika vázána, protože byly vyhlášeny ve smyslu člán-

¹ Chronologicky v pořadí zavedení pravé či nepravé trestní odpovědnosti právnických osob: Nizozemí, Island, Portugalsko, Německo, Švédsko, Norsko, Francie, Finsko, Španělsko, Dánsko, Belgie, Slovinsko, Itálie, Maďarsko, Estonsko, Řecko, Polsko, Malta, Švýcarsko, Litva, Chorvatsko, Makedonie, Lotyšsko, Bulharsko, Rakousko, Rumunsko, Lucembursko, Slovensko (srov. ZEDER, F. J.: *Trestná zodpovednosť právnických osôb v Európe: prehľad*. In *Trestná zodpovednosť právnických osôb: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: EUKÓDEX 2009, s. 19–20).

² ŠÁMAL, P.: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie* 2011, č. 11, s. 20.

³ JELÍNEK, J. – HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges 2013, s. 11.

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s. 5–6.

ku 10 Ústavy⁵ a jsou tedy pro Českou republiku závazné a dále o celé řadě dalších mezinárodních smluv – zejména úmluvách Rady Evropy a OSN, ke kterým Česká republika nepřistoupila anebo je neratifikovala, byť je členským státem organizací, na jejichž půdě tyto dokumenty vznikly, a tudíž by k těmto závazkům přistoupit měla.

První, pro ČR závazná mezinárodní smlouva, která hovoří o závazku k přijetí delikt ní odpovědnosti právnických osob, je **Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích**⁶ podepsaná dne 17. prosince 1997 v Paříži, která byla sjednána na poli Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a jedná se tedy o netrestněprávní dokument. Tato úmluva byla ratifikována dne 20. prosince 1999 a v platnost vstoupila ke dni 21. března 2000. Podpisem, ratifikací a vyhlášením této Úmluvy se Česká republika zavázala, že stejně jako ostatní smluvní strany přijme, v souladu se svými právními zásadami, taková opatření, která budou třeba pro stanovení odpovědnosti právnických osob za podplácení zahraničního veřejného činitele⁷. Úmluva a priori nepočítá s existencí trestní odpovědnosti právnických osob a připouští i delikt ní odpovědnost netrestní, když v rámci čl. 3 upravující sankce stanoví pro případ, že se podle právního řádu smluvní strany trestní odpovědnost nevztahuje na právnické osoby, povinnost signatáře zajistit, aby takové právnické osoby podléhaly účinným, přiměřeným a odrazujícím mimotrestním sankcím, včetně sankcí finančních s případnými uvalením dodatečných soukromoprávních nebo správních sankcí. Do doby přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, v jehož rámci může být právnická osoba odpovědná mimo jiné za oba v úvahu přicházející korupční trestné činy⁸ obsažené v trestním zákoníku je otázkou, do jaké míry tento závazek mimotrestní sankce, vzhledem k právní úpravě přestupků a správních deliktů, Česká republika plnila. S přijetím zákona je tento závazek bezpochyby splněn, protože úřední osobou se pro potřebu dotčených trestných činů rozumí také osoby zastávající funkce nebo zaměstnání v orgánech veřejné moci cizího státu nebo v rámci podnikající právnické osoby, v níž má rozhodující vliv cizí stát a za obstarání věcí obecného zájmu se považuje mimo jiné též zachování smluvní nebo zákonné povinnosti, jejímž účelem je zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto obchodních vztahů.

Druhým mezinárodněprávním dokumentem, kterým je Česká republika vázána ode dne 1. července 2002 je **Trestněprávní úmluva o korupci**⁹ sjednána a podepsána dne 27. ledna 1999 ve Štrasburku v rámci Rady Evropy. K úmluvě byl vypracován dodatkový protokol, který vstoupil v platnost 1. února 2005, Česká republika jej však nepodepsala. Vyhlášením Trestněprávní úmluvy o korupci je Česká republika dle čl. 18 této Úmluvy zavázána k přijetí takových legislativních a jiných opatření, která jsou nezbytná

⁵ Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 25/2000 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích

⁷ ČL. 2 Úmluvy.

⁸ Podplácení dle § 332 tr. zák. a nepřímé úplatkářství dle § 333 tr. zák.

⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 70/2002 Sb.m.s., ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2009 Sb.m.s. o přijetí Trestněprávní úmluvy o korupci

k tomu, aby bylo zajištěno, že právníkům osobám bude stanovena odpovědnost za trestné činy týkající se podplácení, nepřímého úplatkářství a praní špinavých peněz uváděných v této Úmluvě, které byly spáchány v její prospěch fyzickou osobou jednající buď individuálně, nebo jako člen orgánu právnické osoby a mající vedoucí postavení v rámci tohoto subjektu. Úmluva zároveň nevyklučuje souběžnou trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby. Co se sankcí pro právnické osoby týče, zde opětovně Úmluva připouští kromě trestních i sankce netrestní. Ať již trestní nebo mimotrestní, sankce musí být shodně jako v případě předchozí Úmluvy účinné, přiměřené a odrazující, včetně peněžitých trestů. Trestné činy, na které se vztahuje působnost Úmluvy, nezahrnují pouze klasické korupční delikty, ale spadají sem rovněž protiprávní jednání v souvislosti s praním špinavých peněz a trestné činy páchané v souvislosti s účetnictvím.¹⁰ Opět lze konstatovat, že před účinností zákona mohla Česká republika plnohodnotně splňovat tyto své závazky jen s těžkou, protože teprve přijetím zákona zakotvující pravou trestní odpovědností právnických osob je zajištěno, že v Úmluvě popsaná jednání jsou trestnými činy¹¹ i ve vztahu k právníkům osobám a lze za ně uložit účinné a odrazující sankce.

Posledním, dle důvodové zprávy, pro Českou republiku závazným mezinárodněprávním dokumentem zavazující k zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob je rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů přijatá **Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu**.¹² Tato Úmluva podepsána dne 9. prosince 1999 v New Yorku vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 27. prosince 2005. Tato Úmluva zavazuje smluvní strany k přijetí nezbytných opatření k tomu, aby právnickou osobu nacházející se na jejich území nebo zřízenou podle jejich zákonů bylo možno činit odpovědnou, jestliže se fyzická osoba odpovědná za řízení nebo kontrolu této právnické osoby dopustí v této funkci trestného činu v Úmluvě uvedeného, přičemž taková odpovědnost může být trestněprávní, civilněprávní nebo správněprávní. V daném případě tedy Úmluva opět výslovně připouští uplatnění i jiné než trestněprávní odpovědnosti a s tím související netrestní sankce a opět nebrání souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osobě za týž jednání.

Přestože je v České republice Úmluva platná již více než 11 let, závazek k postihu financování terorismu byl plnohodnotně splněn, a to nejen ve vztahu k právníkům osobám, ale rovněž k osobám fyzickým, až novelou trestního zákona č. 455/2016 Sb.,¹³ která zavádí mimo jiné trestný čin financování terorismu v nově začleněném ustanovení § 312d tr. zák.¹⁴ Splnění závazku z této Úmluvy je ostatně výslovně uvedeno i v důvo-

¹⁰ Čl. 13 a 14 Úmluvy.

¹¹ Přijetí úplatku dle § 331 tr. zák., podplácení dle § 332 tr. zák., nepřímé úplatkářství dle § 333 tr. zák., legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 tr. zák., zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 tr. zák.

¹² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 18/2006 Sb.m.s., ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/2010 Sb.m.s o přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačování financování terorismu.

¹³ Zákon č. 455/2016 Sb. ze dne 30. listopadu 2016, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁴ § 312d Financování terorismu

(1) Kdo sám nebo prostřednictvím jiného finančně nebo materiálně podporuje teroristickou skupinu, jejího člena, teroristu nebo spáchání teroristického trestného činu, trestného činu podpory a propagace terorismu (§ 312e) nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f) anebo shromažďuje finanční prostředky nebo jiné věci v úmyslu, aby jich bylo takto užito, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až dvanáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku.

dové zprávě¹⁵ k zavedení, krom dalších, trestného činu financování terorismu. V rámci novelizované¹⁶ právní úpravy ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy s jeho účinností ode dne 1. prosince 2016 byl změněn pozitivní výčet trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba na výčet negativní, vztahuje se trestní odpovědnost za zvlášť závažný zločin financování terorismu ode dne účinnosti této novely trestního zákoníku i na osoby právnické.

V souvislosti s přijetím tzv. protiteroristické novely trestního zákoníku je třeba uvést, že zavedení nových trestných činů – účast na teroristické skupině (§ 312a tr. zák.), již zmiňované financování terorismu (§ 312d tr. zák.), podpora a propagace terorismu (§ 312e tr. zák.) a vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f tr. zák.), spolu se zakotvením legální definice teroristické skupiny v ustanovení § 129a tr. zák., přispělo ke splnění podmínek, které jsou vyžadovány od signatářů dalších mezinárodních smluv, konkrétně Úmluvy Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a o financování terorismu a Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu, které rovněž zakotvují požadavek postihu právnických osob v oblastech teroristické trestné činnosti. Tyto úmluvy však prozatím nejsou pro Českou republiku závazné a proto jim bude věnována pozornost až v další části tohoto textu analyzujícím mezinárodní smlouvy obsahující závazek k postihu právnických osob, které Česká republika nepodepsala anebo neratifikovala.

Další mezinárodní smlouvou, kterou důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob řadí mezi smlouvy pro Českou republiku nezávazné, je **Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu**¹⁷ podepsaná v New Yorku dne 15. listopadu 2000. Informace, že Úmluvu Česká republika podepsala, konkrétně dne 12. prosince 2000 v Palermu, ovšem doposud neratifikovala, která se pochopitelně objevuje jak v důvodové zprávě, tak v některých výčtech mezinárodních smluv v této souvislosti publikovaných v rámci odborných textů, ale i např. na webových stránkách ministerstva vnitra,¹⁸ již není aktuální, protože k ratifikaci došlo a Úmluva zavazuje Českou republiku ode dne jejího vstupu v platnost, tedy od 24. října 2013. Stejného dne vešly v platnost druhý a třetí protokol k této Úmluvě – Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky¹⁹ a Protokol proti nedovolené výrobě střel-

---

(2) Odnětím svobody na pět až patnáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny,

b) za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, nebo

c) ve velkém rozsahu.

¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 455/2016 Sb. ze dne 30. listopadu 2016, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, str. 11.

¹⁶ Zákon č. 83/2016 Sb., ze dne 24. května 2016, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 75/2013 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

¹⁸ Ministerstvo vnitra. Obchod s lidmi – Definice. Dostupná na <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-definice.aspx> (2. 2. 2017).

¹⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 77/2013 Sb.m.s. o přijetí Protokolu proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

ných zbraní, jejich částí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi.²⁰ První protokol k Úmluvě, Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi,²¹ vešel v platnost až dne 16. ledna 2015. Zatímco první a druhý protokol byl podepsán v New Yorku dne 10. prosince 2002, poslední protokol týkající se zbraní a střeliva podepsal prezident až dne 9. srpna 2013, tedy až za účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy rovněž došlo k ratifikaci samotné Úmluvy a druhého protokolu. Přímou návaznost ratifikace těchto mezinárodních závazků na přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob potvrzuje i vládní návrh týkající se vyslovení souhlasu se třetím protokolem, dle kterého bránila ratifikaci Úmluvy i jejích protokolů do dne 1. ledna 2012 absence úpravy odpovědnosti právnických osob za jednání, jež Úmluva stanoví jako trestná a poslední překážka bránící předložení návrhu na ratifikaci těchto dokumentů byla odstraněna zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.²²

Dle článku 10 Úmluvy mají smluvní strany přijmout taková nezbytná opatření, slučitelná s jejími právními zásadami, aby byla stanovena odpovědnost právnických osob za účast na závažných trestných činech, na nichž se podílí organizovaná zločinecká skupina, přičemž v závislosti na právních zásadách smluvní strany může být odpovědnost právnických osob jak trestní, tak civilní nebo správní. Stejně jako u výše uvedených smluv je výslovně připuštěna souběžná odpovědnost právnické a fyzické osoby a definován požadavek na účinné, přiměřené a odrazující trestní nebo jiné sankce, včetně sankcí peněžitých. Požadavek na zajištění odpovědnosti právnických osob se pak vztahuje i na jednotlivé protokoly Úmluvy. Závazek k přijetí opatření zakládající odpovědnost právnických osob je tak v rámci Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu konstruován velmi podobně jako v případě předchozích tří smluv, které však byly ratifikovány mnohem dříve, než zákon o trestní odpovědnosti právnických začal mít reálné obrysy. Pokud byla v roce 2013 vládou za hlavní překážku ratifikace Úmluvy označena dřívější absence deliktní odpovědnosti právnických osob dle citovaného požadavku článku 10, pak lze ratifikaci tří dalších shora uvedených smluv považovat za předčasně a konstatované naplnění závazků cestou mimotrestní deliktní odpovědnosti právnických osob za nedostačující. Za správnější lze proto považovat postup, který byl zvolen v případě Úmluvy, která sice byla podepsána již v době jejího dojednání v roce 2000, ovšem k ratifikaci došlo až za situace, kdy Česká republika bezpochyby splňovala požadavek odpovědnosti právnických osob a náležitých sankcí.

Další mezinárodní smlouvou, kterou důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob řadí do skupiny smluv formulujících požadavek k deliktní odpovědnosti právnických osob Českou republiku nezavazující z důvodu, že nedošlo k její

²⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2013 Sb.m.s. o přijetí Protokolu proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich částí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi.

²¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 18/2015 Sb.m.s. o přijetí Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi.

²² Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s přístupem Protokolů proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich součástí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi k Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu ze dne 15. listopadu 2000. Dostupné na <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/67641/56949> (cit. 2. 2. 2017), s. 1.

ratifikaci je **Úmluva OSN proti korupci**²³ podepsaná v New Yorku dne 31. října 2003, která vstoupila v platnost dne 14. prosince 2005. K dnešnímu dni je však tuto Úmluvu již třeba řadit mezi smlouvy, které jsou pro ČR závazné, protože v mezidobí došlo k její ratifikaci a Úmluva se stala součástí českého právního řádu dne 29. prosince 2013. Shodně jako v případě předchozí Úmluvy z pera Organizace spojených národů došlo k procesu ratifikace až za účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Článek 26 Úmluvy zavazující smluvní strany k zajištění odpovědnosti právnických osob je koncipován velmi podobně jako v případě Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, tedy opět umožňuje splnění tohoto závazku formou trestní, občanskoprávní nebo správní, nevyklučuje souběžnou trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby a klade důraz na účinný, přiměřený a odrazující trestní nebo netrestní postih včetně peněžitých sankcí. I když byla Úmluva jménem České republiky podepsána již dne 22. dubna 2005, k její ratifikaci došlo až v roce 2013 za účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, z čehož lze dovozovat, že překážkou dřívější ratifikace byla opět absence řádné odpovědnosti právnických osob v podobě pravé trestní odpovědnosti, i když Úmluva výslovně trestněprávní odpovědnost nepožaduje.

Dalším dokumentem přijatým na poli Organizace spojených národů, k jehož ratifikaci došlo až po přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je **Druhý opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie**.²⁴ Přijat byl v New Yorku dne 25. května 2000 a jménem České republiky podepsán již 26. ledna 2005. Přesto došlo k jeho ratifikaci až v roce 2013 a platnosti nabyl dne 26. září 2013. Stručně vymezený požadavek na odpovědnost právnických osob je obsažen v čl. 3 odst. 4 Opčního protokolu a to tak, že v souladu s ustanoveními svého vnitrostátního právního řádu přijme každá smluvní strana přiměřená opatření ke stanovení odpovědnosti právnických osob za trestné činy zde uvedené, přičemž tato odpovědnost může být trestněprávní, občanskoprávní či správněprávní. Na rozdíl od předchozích úmluv neřeší Opční protokol souběžnou odpovědnost fyzických a právnických osob ani nedefinuje požadavky na sankce z deliktů odpovědnosti právnických osob plynoucí. Ačkoliv jsou v tomto dokumentu stanovené požadavky na odpovědnost právnických osob velmi obecně bez konkretizace sankcí, které mají být právnickými osobám ukládány, k ratifikaci došlo stejně jako v předchozích dvou případech až po téměř devíti letech, kdy významnějším faktorem než uplynulá doba je opět zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob k 1. lednu 2012.

Rovněž na půdě Rady Evropy byly uzavírány smlouvy, které ve svých textech zakotvily povinnost jejich signatářů k zajištění odpovědnosti právnických osob. První z nich, která v době přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ještě nebyla z podobných důvodů, jako výše uvedené úmluvy OSN, ratifikována, je **Úmluva o počítačové kriminalitě**²⁵ uzavřená dne 23. listopadu 2001 v Budapešti. Jménem

²³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 105/2013 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy Organizace spojených národů proti korupci.

²⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 74/2013 Sb.m.s. o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie.

²⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 104/2013 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy o počítačové kriminalitě.

České republiky byla podepsána 9. února 2005, ratifikována 22. srpna 2013 v platnost vstoupila dne 1. prosince 2013.

V článku 12 Úmluvy jsou kromě obvyklého požadavku na odpovědnost právnických osob za trestné činy v Úmluvě obsažené zakotveny i podmínky trestní odpovědnosti právnické osoby v relaci na postavení a pravomoc fyzické osoby, která jejím jménem jedná, přijímá rozhodnutí nebo vykonává kontrolu. Možnost odpovědnosti právnické osoby je zde dále vymezena i pro případy opomenutí fyzické osoby při kontrole či dohledu, které spáchání trestného činu umožnilo. Odpovědnost právnické osoby může být již tradičně na poli trestním, občanskoprávním či správním a nemá vliv na trestní odpovědnost fyzických osob, které trestný čin spáchaly. Článek 13 pak definuje požadavek účinných, přiměřených a odrazujících trestních nebo netrestních sankcí nebo opatření, včetně sankcí peněžitých.

K Úmluvě byl vypracován **Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy páchaných prostřednictvím počítačových systémů**,²⁶ který vstoupil v platnost 1. března 2006, jménem ČR byl podepsán dne 17. května 2013 a je pro Českou republiku závazný ode dne 1. prosince 2014. Povinnost zajistit odpovědnost právnických osob je navázána na samotnou Úmluvu, když její ratifikace stejně jako podpis dodatkového protokolu a jeho vstup v platnost je opětovně datováno až po dni účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Další mezinárodní smlouvou uzavřenou na půdě Rady Evropy je **Úmluva o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálními vykořisťováními**²⁷ uzavřená dne 25. října 2007. Podpis k této smlouvě Česká republika připojila dne 17. července 2014, ratifikovala ji 2. května 2016 a platná a závazná je ode dne 1. září 2016. Formulace požadavku na uplatnění odpovědnosti právnických osob je v rámci této Úmluvy v článku 26 koncipována takřka totožně jako v případě Úmluvy o počítačové kriminalitě včetně vymezení postavení fyzické osoby jednající za odpovědnou právnickou osobu, odpovědnost za umožnění spáchání trestného činu nedostatečnou kontrolou nebo dohledem fyzické osoby, trestního, občanskoprávního nebo správního pojetí odpovědnosti a možnost souběžné trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby. Následující článek se podrobněji, než tomu bylo u ostatních mezinárodních smluv, věnuje sankcím, které mají být tradičně účinné, přiměřené a odrazující zahrnující peněžité pokuty, poprvé se vak objevuje požadavek možnosti ukládání opatření, zejména odebrání oprávnění pobírat veřejné výhody nebo podpory, dočasný nebo trvalý zákaz provozování obchodní činnosti, uložení soudního dohledu a zrušení rozhodnutím soudou. Vzhledem k tomuto požadavku na konkrétní druhy sankcí oproti obecným požadavkům, které vyžadují ostatní smlouvy, si lze stěží představit, že by tato opatření bylo možné v rámci českého právního řádu ukládat právnickým osobám v jiném než trestním řízení, proto podpis

²⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/2015 Sb.m.s. o přijetí Dodatkového protokolu k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy páchaných prostřednictvím počítačových systémů.

²⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 59/2016 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy Rady Evropy ochrany dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání.

a ratifikace datována až po přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zde byly zcela na místě.

Oproti důvodové zprávě k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob došlo k výrazné změně poměru mezinárodních smluv obsahující závazek odpovědnosti právnických osob za spáchané trestné činy ve prospěch těch smluv, které jsou pro Českou republiku závazné oproti smlouvám nepodepsaným nebo neratifikovaným. Z původních tří, v důvodové zprávě k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zmíněných přijatých závazků, které existovaly před přijetím zákona, kdy však o naplnění zde formulovaných požadavků lze mít důvodné pochybnosti, se počet smluv s požadavkem uplatnění odpovědnosti právnických osob za trestné činy, kterými je Česká republika vázána, za pět let účinnosti zákona ztrojnásobil.²⁸ Přesto však zůstávají mezinárodní smlouvy, uzavřené zejména na poli Rady Evropy, které závazek trestní nebo netrestní odpovědnosti právnických osob za spáchané trestné činy obsahují a Česká republika je přes existenci právní úpravy umožňující právnické osoby trestně stíhat a trestat do dnešního dne buď nepodepsala anebo podepsala, ale neratifikovala. Následuje jejich výčet a stručná charakteristika.

První z nich, **Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidskými bytostmi**, byla podepsaná dne 16. května 2005 ve Varšavě. Přestože byla dne 2. května 2016 podepsána i českými představiteli, závazná pro Českou republiku není z důvodu chybějící ratifikace. V článku 22 Úmluvy je zakotven požadavek odpovědnosti právnických osob za trestné činy v Úmluvě obsažené a to shodně jako v případech jiných úmluv dojednaných v rámci Rady Evropy. Požadavek na účinné, přiměřené a odstrašující sankce je ustaven v článku 23 Úmluvy. Co se týče požadavku odpovědnosti právnických osob za trestné činy související s obchodováním s lidmi, ratifikaci nebrání žádná konkrétní překážka. Česká republika je jediným členským státem Evropské unie, který Úmluvu doposud neratifikoval.²⁹ Dle dostupných informací z legislativního procesu již však Poslanecká sněmovna i Senát vyslovili s ratifikací souhlas,³⁰ proto lze očekávat v nejbližší době vyhlášení Úmluvy ve Sbírce mezinárodních smluv.

Stejného data jako předchozí Úmluva byly ve Varšavě podepsány i další dvě úmluvy týkající se protiteroristických opatření uskutečňovaných na půdě Rady Evropy. První z nich je **Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu**, kterou představitelé České republiky podepsali teprve dne 15. listopadu 2016 a to včetně Dodatkového protokolu ze dne 22. října 2015. Aktuálně tedy pro Českou republiku není Úmluva ani Dodatkový protokol závazný, protože nedošlo k jejich ratifikaci, legislativní proces k vyslovení souhlasu k ratifikaci Poslaneckou sněmovnou však již započal,³¹ a to den před nabytím účinnosti tzv. protiteroristické novely trestního zákoníku, tedy 31. ledna 2017. Před pod-

²⁸ Trojnásobek přijatých závazků ve smyslu poměru přijatých a nepřijatých (nepodepsaných nebo neratifikovaných) mezinárodních smluv uvedených ve výčtu mezinárodních závazků České republiky v rámci důvodové zprávy k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

²⁹ Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=894&CT1=0> (cit. 3. 2. 2017).

³⁰ Sněmovní tisk 894. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=894> (cit. 3. 2. 2017).

³¹ Sněmovní tisk 1012 a 1013. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1012&ct1=0> a <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1013&ct1=0> (cit. 3. 2. 2017).

pisem Úmluvy v listopadu 2016 byla Česká republika jediným členským státem Rady Evropy,³² který Úmluvu nepodepsal. Vzhledem k termínu podpisu Úmluvy a datu zahájení ratifikačního procesu je možné důvod tohoto zpoždění na straně České republiky v daném případě dovozovat nikoliv z dřívější absence trestní odpovědnosti právnických osob jako tomu bylo v případě celé řady úmluv výše uvedených, které byly ratifikovány krátce po nabytí účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, ale právě z nedostatečné hmotněprávní úpravy trestných činů souvisejících s terorismem. Tento nedostatek vyřešila již zmíněná protiteroristická novela trestního zákoníku, která zavádí mimo jiné trestný čin účasti na teroristické skupině dle § 312a tr. zák. a trestný čin podpory a propagace terorismu dle § 312e tr. zák. Tyto nové zvláště závažné zločiny reagují na požadavky v Úmluvě a Dodatkovém protokolu uvedené a zavazují signatáře ke kriminalizaci v nich uvedeného teroristického jednání – veřejné podněcování ke spáchání teroristického trestného činu (§ 312e odst. 1 tr. zák.), nábor teroristů [§ 312e odst. 2 písm. a) tr. zák.], výcvik teroristů [§ 312e odst. 2 písm. b) tr. zák.], účast na spolčení nebo ve skupině za účelem terorismu (§ 312a tr. zák. ve spojení s § 129a tr. zák.), podstoupení výcviku k terorismu [§ 312e odst. 2 písm. c) tr. zák.], vycestování do zahraničí za účelem terorismu [§ 312e odst. 3 písm. a), b) tr. zák.], financování vycestování do zahraničí za účelem terorismu (§ 312d tr. zák. s odkazem na § 312e tr. zák.).³³ Jak je patrné, v případě této Úmluvy a jejího Dodatkového protokolu bylo nutné vyčkat novelizace trestního zákoníku, samotné zavedení trestní odpovědnosti právnických osob závazek plynoucí z těchto mezinárodních dokumentů splnit nemohlo.

Poslední úmluvou podepsanou dne 16. května 2005 ve Varšavě je **Úmluva Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a o financování terorismu**. Česká republika tuto Úmluvu dosud ani nepodepsala, proto lze těžko předvídat, kdy by mohlo dojít k její ratifikaci. Vzhledem ke konstrukci požadavku na odpovědnost právnických osob vyjádřeném v čl. 10, který se nikterak neliší od požadavků zakotvených v ostatních Úmluvách Rady Evropy uvedených výše, které byly Českou republikou podepsány, ratifikovány a vyhlášeny, nebude důvodem k současné nečinnosti ČR ve vztahu k této Úmluvě závazek k odpovědnosti právnických osob a problémem by nyní již neměla být ani nedostatečná úprava trestných činů páchaných v souvislosti s terorismem.

Požadavek k odpovědnosti právnických osob za trestné činy v nich uvedené nebude důvodem, proč Česká republika nepodepsala ani další dvě úmluvy Rady Evropy. **Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí** sjednaná dne 4. listopadu 1998 ve Štrasburku má v článku 9 na odpovědnost korporací standardní požadavky jako ostatní ratifikované úmluvy, ba naopak vzhledem k možnosti prohlášení o výhradě k tomuto ustanovení deliktní odpovědnost právnických osob nebude důvodem pro vlašný přístup České republiky k této Úmluvě. O leccm svědčí i fakt, že tuto Úmluvu prozatím ratifikovalo pouze Estonsko, takže v daném ohledu není na místě hledat chybu na straně České

³² Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=1012&CT1=0> (cit. 3. 2. 2017), str. 2.

³³ Tamtéž, s. 4–5, a Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Dodatkový protokol k Úmluvě Rady Evropy o prevenci terorismu. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1013&ct1=0> (cit. 4. 2. 2017), s. 2–5.

republiky a nedostatečné trestněprávní legislativy, ať již, co se trestní odpovědnosti právnických osob nebo trestných činů proti životnímu prostředí týče.

Pro úplnost lze ještě zmínit další dvě úmluvy Rady Evropy, které zavazují jejich signatáře k zakotvení odpovědnosti právnických osob za příslušné trestné činy. Jedná se o **Úmluvu Rady Evropy o padělání léčivých výrobků a obdobných trestných činech ohrožující veřejné zdraví** sjednanou dne 20. října 2011 v Moskvě a **Úmluvu Rady Evropy proti obchodování s lidskými orgány**, která byla podepsána dne 23. března 2015 v Santiagu de Compostela. Ani jedna z těchto Úmluv nebyla v České republice doposud ratifikována.

EVROPSKÁ UNIJNÍ LEGISLATIVA A JEJÍ VLIV NA ZAVEDENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V ČESKÉ REPUBLICĚ

Důvodová zpráva k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje rovněž výčet předpisů Evropského společenství, respektive od prosince roku 2009 Evropské unie (dále také jako ES/EU), které zakotvují požadavek na zavedení deliktní odpovědnosti právnických osob. Povinnosti ve vztahu k Evropskému společenství/Evropské unii byly v rámci zdůvodnění zavedení trestní odpovědnosti právnických osob po vstupu České republiky do Evropské unie považovány za silnější argument než závazky vyplývající z mezinárodních smluv, protože ze strany ES/EU mohlo dojít i k reálným sankcím za nedodržení uložených povinností. Dané konkrétní povinnosti byly a jsou ze strany ES/EU ukládány členským státům formou rámcových rozhodnutí Rady a na základě směrnic, v závislosti na tom, v rámci kterého pilíře byl daný legislativní akt přijat. Od zrušení pilířové struktury v roce 2009 jsou v rámci sledované problematiky vydávány již pouze směrnice. Některá rámcová rozhodnutí z doby předlisabonské byly později nahrazeny směrnicemi. A právě v případě směrnic, u nichž by nedošlo ve stanoveném termínu k implementování stanoveného požadavku, hrozí České republice řízení o porušení Smlouvy o fungování Evropské unie a uložení finanční sankce.³⁴

Konkrétně se jednalo o následující legislativní akty Evropského společenství a později Evropské unie, které uložily povinnost členských států k zavedení deliktní odpovědnosti právnických osob. Tyto jsou uvedeny chronologicky v pořadí dle data jejich přijetí a s uvedením konkrétních článků, kde je daná povinnost zakotvena:

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (čl. 1, 8, 9);³⁵
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (čl. 1, 7, 8, 9);

³⁴ ŠÁMAL, P.: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie* 2011, č. 11, s. 21.

³⁵ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV.

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (čl. 7, 8, 9) ve spojení s Rámcovým rozhodnutím Rady 2008/919/SVV ze dne 28. listopadu 2008, kterým se mění Rámcové rozhodnutí 2002/475/SVV o boji proti terorismu;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (čl. 4, 5, 6);³⁶
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (čl. 2, 3, 4);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru (čl. 1, 5, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (čl. 1, 6, 7, 8);³⁷
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami (čl. 1, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/222/SVV ze dne 24. února 2005 o útocích proti informačním systémům (čl. 1, 8, 9, 10);³⁸
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/841/SVV ze dne 24. října 2008 o boji proti organizované trestné činnosti (čl. 5, 6, 7);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí (čl. 2, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva (čl. 5, 6, 9);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (čl. 2, 11, 12);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV (čl. 5, 6);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV (čl. 2, 12, 13);

³⁶ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV.

³⁷ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.

³⁸ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2005/222/SVV.

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2005/222/SVV (čl. 2, 10, 11);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV (čl. 2, 6, 7).³⁹

Co se vymezení požadavku na zajištění deliktů odpovědnosti právnických osob týče, lze spatřovat drobné odlišnosti u právní úpravy obsažené v rámcových rozhodnutích a ve směrnících, u kterých lze ještě rozlišovat směrnice přijaté před a po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost. V případě rámcových rozhodnutí je nejprve v rámci článku definující pojmy vymezen pojem právnické osoby pro daný konkrétní legislativní akt. Právnickou osobou se nejčastěji rozumí jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací. V samostatném článku je pak vymezena odpovědnost právnických osob pro případ spáchání v konkrétním rámcovém rozhodnutí vymezených trestných činů, které v jejich prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, nebo pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby, nebo pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby. Odpovědnost právnické osoby je dále rozšiřována o případy, kdy nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany fyzické osoby jednající za osobu právnickou umožnil spáchání některého z vymezených trestných činů ve prospěch uvedené právnické osoby osobou podřízenou takové fyzické osobě vymezené výše. Zároveň takto vymezená odpovědnost právnických osob nevylučuje trestní stíhání osob fyzických, které jsou pachatelé, návodci nebo pomocníci některého z trestných činů, o které v daném rámcovém rozhodnutí jde. Jak je na první pohled patrné, vymezení odpovědnosti právnických osob je v rámcových rozhodnutích ES/EU podrobnější a propracovanější než tomu je u mezinárodních smluv, respektive u úmluv přijatých na půdě Organizace spojených národů. Úmluvy Rady Evropy se koncepcí odpovědnosti právnických osob upravené v rámcových rozhodnutích, zejména co se sankcionování opomenutí dohledu či kontroly ze strany fyzické osoby oprávněné jednat týče, nápadně podobají. To může souviset se členskou základnou obou mezinárodních organizací, když Rada Evropy má vzhledem k členům blíže Evropskému společenství respektive Evropské unii, než Organizace spojených národů sdružující 193 států světa.

Co se požadavku na sankce ukládané právnickým osobám týče, mají být i v případě právních aktů ES/EU účinné, přiměřené a odrazující. Co se pak druhu sankcí týče, primárně jsou uváděny pokuty, tedy peněžité sankce, které mohou být trestní i mimotrestní povahy. Dále rámcová rozhodnutí zmiňují i další druhy sankcí, mezi něž patří zbavení

³⁹ Srov. JELÍNEK, J. – IVOR, J. a kol.: *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky*. Praha: Leges 2015, s. 277–278; a TURAYOVÁ, Y. – TOBIÁŠOVÁ, L. a kol.: *Trestná zodpovědnost právnických osob. Mezinárodní a evropské aspekty, právo-teoretické východiska*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta 2014, s. 18–42.

oprávnění pobírat veřejné výhody nebo podpory, dočasný nebo trvalý zákaz provozování obchodní činnosti, uložení soudního dohledu nebo zrušení rozhodnutím soudu. Takto vymezený požadavek na ukládání opatření vedle peněžitých sankcí je velmi podobný opatřením, jejichž ukládání předpokládá Úmluva o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálním vykořisťováním.

Vymezení deliktů odpovědnosti právnických osob v případě směrnic je, jak již bylo uvedeno, velmi podobné právní úpravě obsažené v rámcových rozhodnutích. Snad s výjimkou Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí z roku 2008, která se, co se požadavku na ukládání sankcí týče, spokojí pouze s obecným vymezením účinných, přiměřených a odrazujících sankcí bez jakékoliv bližší specifikace, která již byla obsažena i v rámcových rozhodnutích z dřívějších let.

Naproti tomu v případě ostatních směrnic je úprava, co se týče sankcí oproti rámcovým rozhodnutím, ještě specifičtější, když mezi příklady jiných sankcí uvádí nad rámec opatření vyjmenovaných v úpravě rámcových rozhodnutí i dočasné nebo trvalé uzavření provozoven použitých ke spáchání trestného činu.

Jak před lisabonské směrnice tak směrnice přijaté po roce 2009 shodně zahrnují požadavek, aby členské státy zajistili právní úpravu garantující souběžnou trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby. Většina směrnic také vymezuje, shodně s rámcovými rozhodnutími, co se pro potřeby té které regulace považuje za právnickou osobu.

Oproti deliktů odpovědnosti právnických osob obsažené v mezinárodních smlouvách lze spatřovat podstatný rozdíl v koncepci samotné odpovědnosti korporací a rovněž i sankcí, které lze za spáchané trestné činy uložit. Zatímco v případě mezinárodních smluv, ať už se jednalo o úmluvy OSN nebo Rady Evropy, odpovědnost právnických osob byla výslovně zmiňována jako trestní, občanskoprávní anebo správní, stejně tak předpokládané sankce byly často takto členěny. V případě legislativy Evropského společenství/Evropské unie se hovoří výlučně o odpovědnosti za trestné činy a sankce, respektive pokuty mohou být trestní nebo jiné povahy, ani rámcová rozhodnutí ani směrnice však nepočítá s opatřeními nebo sankcemi občanskoprávní nebo správní povahy. Pokud je požadavek odpovědnosti za trestné činy dále nespecifikován nebo výslovně nerozšířen na deliktů odpovědnost mimotrestní v rámci civilní nebo správní odpovědnosti, lze si stěžít představit jiný druh deliktů odpovědnosti za trestné činy, navíc často ty nejzávažnější, než odpovědnost trestní. Jak rámcová rozhodnutí, tak směrnice nemají přímý účinek a zavazují stát pouze co do výsledku, kterého má být dosaženo (zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob, zajištění odrazujících sankcí, aj.), přičemž způsob dosažení tohoto výsledku (jaká forma deliktů odpovědnosti, jaké sankce bude považována za odstrašující a přiměřené) je ponecháno na členském státu. Směrnice však může, za nesplnění požadavku implementace, ať již z důvodu nesprávné implementace anebo absence implementace vůbec, získat přímý účinek a být přímo použitelná v členských státech. V tomto ohledu byl tlak na Českou republiku ze strany ES/EU v porovnání se závazky plynoucími z mezinárodních smluv, nepřehlédnutelně vyšší. V případě mezinárodních smluv, jak bylo analyzováno výše, v několika případech povinnost k požadavku deliktů odpovědnosti právnických osob za trestné činy prakticky splněna nebyla, a přesto byly smlouvy podepisovány a ratifikovány. Z tohoto pohledu, chceme-li zdůvodnit zavedení trestní odpovědnosti právnických osob a přijetí zákona

o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, mezinárodními závazky, budou to zejména závazky plynoucí pro Českou republiku ze členství v Evropském společenství/Evropské unii na základě požadavků formulovaných v mnoha rámcových rozhodnutí a směrnicích.

ZÁVĚR

Vzhledem ke shora uvedenému množství mezinárodních legislativních aktů, které vyžadují, aby členské státy těchto mezinárodních společenství zajistili ve svých právních rádech delikt ní odpovědnost právnických osob a zakotvili účinné, přiměřené a odstrašující sankce, bylo jen otázkou času, kdy se Česká republika bude muset k těmto požadavkům a často již převzatým závazkům postavit čelem. Řešení, které přinesl zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim lze proto považovat za logické vyústění směřování evropského právního prostředí směrem k delikt ní odpovědnosti korporací. Na základě provedené podrobné analýzy obsahu jednotlivých smluvních závazků Českou republikou za posledních dvacet let převzatých, lze konstatovat, že před uzákoněním trestní odpovědnosti právnických osob nemohla Česká republika splňovat mezinárodní a zejména evropské závazky, jak jsou v právních dokumentech definovány. Pokud byly zmíněné mezinárodní smlouvy podepsány před účinností tohoto zákona, mohla být za splnění požadavků považována ona zmiňovaná delikt ní odpovědnost civilní a správní. Samozřejmě si lze představit, že za protiprávní jednání bude uložena právnické osobě povinnost k náhradě škody v rámci civilního řízení, otázkou ovšem zůstává, do jaké míry toto řešení splňuje v mezinárodních dokumentech zakotvené požadavky. Pokud představitelé České republiky přistupovali k mezinárodním smlouvám obezřetně právě z důvodu vědomí nemožnosti plnohodnotného naplnění svých závazků, tak po přijetí zákona zakotvujícím trestní odpovědnost právnických osob nastala změna opatrného přístupu a zejména rok 2013 znamenal velký posun v dořešení mezinárodních smluv doposud podepsaných, ale neratifikovaných. O nutnosti tohoto kroku svědčí fakt, že v nejednom případě byla Česká republika jako poslední člen Rady Evropy anebo poslední z členských států Evropské unie, kdo danou smlouvu ratifikoval. Samozřejmě nelze všechny nesplněné mezinárodní závazky vidět pouze ve spojitosti se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob, svoji roli sehrály i novely stávajících právních předpisů, když příkladem může být poslední tzv. protiteroristická novela trestního zákoníku.

Jak je z výše uvedeného textu patrné, mezinárodní závazky jistě hrály významnou roli pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, ovšem nelze tento faktor přeceňovat. Tyto závazky existovaly a byly formulovány od konce 90. let minulého století a za jejich nedodržení ze strany Rady Evropy, Organizace spojených národů nebo Evropského společenství či později Evropské unie žádná sankce uložena nebyla. Spíše než vynucenou povinností je přijetí zákona vyústěním společenských a politických změn minulých desetiletí, kdy kriminalita fyzických osob páchaná prostřednictvím korporací se stala významným fenoménem. Proto také byly všechny zmíněné požadavky ze strany mezinárodních a evropských společenství definovány. Šlo tedy o dlouhodobý proces,

který ve většině států vyústil v zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, ať již pravé nebo nepravé. To, že příčinou neratifikovaných mezinárodních smluv a nepřijatých závazků nebyla jen absence trestní odpovědnosti korporací je zřejmé ze situace, kdy ani pět let od účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, nejsou všechny mezinárodní smlouvy obsahující tento závazek nejen ratifikovány, ale ani podepsány.

Co se jednotlivých požadavků plynoucích z mezinárodních smluv a legislativy unie týče, jsou si vzájemně velmi podobné a až na výjimky kopírují zavedený model požadavků nastavených tak, aby nebyly příliš obecné a tedy zbytečné, ale ani příliš konkrétní a zavazující, aby odradily signatáře od podpisu příslušných smluv, které mají pomoci bojovat se závažnou trestnou činností ve všech jejich podobách. V tomto ohledu má jakýkoliv posun v nazírání na trestní právo a zdánlivě fatální narušení jeho tradičního pojetí, zcela určitě svůj smysl.

JUDr. et Mgr. Zdeněk Kopečný
Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta
zdenek.kopecny@upol.cz